

Yttrande över förslag till med anledning av ämnesbetygsreformen (andra delen)

Skolverkets diarienummer 2023:21.

Inledning

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) ser generellt positivt förslagen till ämnesplaner och programstrukturer som Skolverket föreslår i denna remissomgång.

SPSM välkomnar den mer holistiska struktur som betonas i ämnesbetygsreformen och som syftar till att bland annat ge bättre förutsättningar till fördjupat lärande samt bättre förutsättningar för lärare att planera undervisningen. En ytterligare vinst med detta bör enligt SPSM vara att reformen ger bättre förutsättningar att planera för ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd.

Alla elever måste tillförsäkras en utbildning av lika god kvalitet och som är utformad på ett sådant sätt att alla elever får likvärdiga möjligheter till utveckling och lärande. SPSM vill därför, precis som i tidigare remissomgång, särskilt betona vikten av att stödinsatserna i gymnasieskolan behöver förstärkas för att ge bättre förutsättningar för elever med funktionsnedsättning att klara sin utbildning. Gymnasieutbildningen behöver vara tillgänglig och kunna anpassas för att möta elevers olika förutsättningar.¹

SPSM menar att de grundläggande förändringarna genom ämnesbetygsreformen till stor del kommer att gynna elever med funktionsnedsättning. SPSM fokuserar vårt yttrande på de delar av förslagen

---

¹ Se SPSM:s GD:s debattartikel om detta i Altinget, publicerad 10 mars 2022, länk: <https://www.altinget.se/artikel/svik-inte-gymnasieelever-med-funktionsnedsattning>

där myndigheten har synpunkter, och där vi ser behov av förändringar för att främja likvärdiga förutsättningar, för elever med funktionsnedsättning.

Stöd för att tydliggöra innebörden av förmågor

SPSM ser positivt på att progressionen i ämnena har förstärkts samt att det blivit ett ökat fokus på det centrala innehållet. SPSM ser samtidigt att det krävs väl utvecklade kognitiva färdigheter för att klara gymnasieskolans mål, vilket ofta innebär utmaningar för elever med kognitiva funktionsnedsättningar eller en annorlunda kognition. Att exempelvis planera, sortera, organisera och urskilja information från större textmassor kan vara svårt och hindra kunskapsutvecklingen och möjligheten att nå kunskapsmål, som eleven annars har förmåga till. Elever med en annorlunda kognition eller kognitiva funktionsnedsättningar såsom exempelvis bristande exekutiva förmågor, kan ha svårigheter med detta oavsett den intellektuella förmågan. Cirka 10% av alla elever har en kognitiv funktionsnedsättning eller vad som kan anses som en annorlunda kognition.² Även perceptionen kan vara påverkad och skapa konsekvenser för lärande och i kunskapsprocessen.

SPSM ser därför ett behov av att lärare begripliggör progressionen genom att exemplifiera, tydliggöra och modellera förmågor som krävs, såsom exempelvis att analysera, reflektera eller utröna samband. Alla lärare behöver ha god didaktisk kompetens för att kunna göra detta. SPSM menar att lärare med fördel kan tydliggöra detta inom ramen för ledning och stimulans, det kan då gynna alla elever. För elever med nedsatt eller annorlunda kognition blir det helt avgörande för att nå målen och för att ges likvärdiga förutsättningar.

SPSM ser behov av att Skolverket tar fram stödmaterial som innehåller didaktiska riktlinjer, som ger lärare stöd för detta. SPSM bidrar gärna i framtagandet av ett sådant stöd.

Gymnasieskolan

---

² Se exempelvis Gillbergs centrum, Essence, Göteborgs universitet hämtad 2023-03-10
<https://www.gu.se/gnc/essence>

SPSM har följande synpunkter gällande ämnesplaner inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå.

Vård och omsorgsprogrammet

Ämnet Funktionsförmåga och funktionsnedsättning

Under Ämnets syfte står det:

”Undervisningen i ämnet funktionsförmåga och funktionsnedsättning ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om hur människor med funktionsnedsättningar utvecklas.”

SPSM anser att denna skrivning är problematisk och antyder att människor med funktionsnedsättning generellt har en annan utveckling. Därför föreslår SPSM att Skolverket istället skriver:

Undervisningen i ämnet funktionsförmåga och funktionsnedsättning ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om hur en funktionsnedsättning kan påverka utvecklingen.

Vidare står det:

”Dessutom ska undervisningen ge eleverna kunskaper om vilka konsekvenser olika funktionsnedsättningar har för människor i vardagen samt vilka möjligheter till inkludering och delaktighet de har med hjälp av olika former av stöd.”

Denna skrivning innehåller enligt SPSM ett problematiskt språkligt uttryck som riskerar att ge en stigmatiserande ”vi och dem-bild”, där ”de” är ”människor” som behöver ”hjälp”. SPSM föreslår därför följande formulering:

Dessutom ska undervisningen ge eleverna kunskaper om vilka konsekvenser olika funktionsnedsättningar kan ha för personer i vardagen, samt hur olika former av stöd och tillgänglighet kan främja förutsättningar för inkludering och delaktighet.

Under Centralt innehåll Nivå 1 - står det:

- ”Hur normer och värderingar genom historien har påverkat synen på funktionsnedsättning i Sverige.”

Här föreslår SPSM att Skolverket istället skriver:

- *Hur normer och värderingar genom historien har påverkat synen på personer med funktionsnedsättning i Sverige.*”

Vidare står det under Nivå 2:

- ”Barn och ungas utveckling vid funktionsnedsättning.”

SPSM menar att denna formulering är språkligt felaktigt och signalerar ett otidsenligt och stigmatiserande synsätt. Därför föreslår SPSM att Skolverket istället skriver: *Hur en funktionsnedsättning kan påverka barn och ungas utveckling*

- ”Identitetsutveckling och självbild vid funktionsnedsättning.”

Desamma gäller denna skrivning. Därför föreslår SPSM att Skolverket istället skriver: *Hur identitetsutveckling och självbild kan påverkas av en funktionsnedsättning.*

Ämnesplan inom Barn och fritidsprogrammet

Specialpedagogik

SPSM saknar viktiga aspekter i innehållet i ämnet Specialpedagogik. Ämnet behöver omfatta hur omgivningsfaktorer och förändringar i miljön påverkar tillgänglighet och möjligheter till delaktighet. Omgivningens betydelse är central inom specialpedagogiken. De miljöer som personer med funktionsnedsättning möter eller befinner sig i har en avgörande betydelse för om funktionsnedsättningen blir hindrande eller inte. Ämnet skulle behöva ett tydligare fokus på *var, hur och varför* individens omgivning eller lärmiljö behöver utformas universellt eller förändras för att undanröja hinder så att personer med funktionsnedsättningar ska kunna vara fullt delaktiga i samhället. SPSM menar att Skolverket behöver komplettera ämnesplanen med dessa aspekter. SPSM bidrar gärna i ett arbete med sådana kompletteringar.

I syftestexten till ämnet står det:

”Undervisningen i ämnet specialpedagogik ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om relationer mellan samhället och människor med funktionsnedsättningar”

Denna formulering menar SPSM är problematisk och otydlig, och bör förtydligas. Avses samhällets stöd och livsvillkor för personer med funktionsnedsättning, eller något annat?

Ämnesplaner för döva och hörselskadade

Svenska för döva

För att främja att ämnesplanerna ska efterlikna varandra vill SPSM lyfta fram att skrivningen *att ämnet ska bidra till bildning*, även bör läggas in i syftestexten i svenska för döva. Den skrivningen finns med i ämnet svenska och i svenska i den anpassade gymnasieskolan.

Anpassad gymnasieskola och komvux som anpassad utbildning

SPSM ser positivt på att progressionen mellan anpassad grundskola och anpassade gymnasieskolan har setts över och förtydligats.

SPSM vill också lyfta fram det positiva med att flexibiliteten inom komvux som anpassad utbildning kvarstår och ger möjlighet att kunna dela upp nivåer och delnivåer, även i det ämnesutformade systemet.

SPSM menar av det finns problematiska skrivningar i en del av ämnenas syftestexter som riskerar att förstärka stigma kring målgruppen för anpassad gymnasieskola. Exempelvis i ämnena Måltid och bransch samt Fordonsvård och underhållsteknik – cyklar och mopeder, uttrycks att eleven ska kunna utföra *enklare* uppgifter. Vad innebär detta? För vem är det enklare och på vilka grunder benämner eller bedömer läraren att vissa uppgifter är enklare? Vad innebär det om redan syftestexten anger enklare? Vilka möjligheter får eleven att utvecklas så långt som möjligt? SPSM föreslår att *enklare* tas bort ur alla syftestexter, för att främja elevernas möjligheter att nå så långt som möjligt.

Utformningen av stödmaterial och bedömningsstöd blir en viktig del i att skapa likvärdighet och för att kunna tydliggöra vad innehållet i ämnesplaner innebär för elever med intellektuell funktionsnedsättning och med en annorlunda kognition. SPSM har kunskap inom området och bidrar gärna i utformningen av sådana material.

Nya värdeord i anpassad gymnasieskola

För att de nya värdeorden ska kunna tolkas på ett likvärdigt sätt blir implementeringen av dem viktig. SPSM ser vissa utmaningar i användningen av de nya värdeorden när det gäller att visa sina kunskaper, då många ämnen innehåller flera moment. Exempelvis, hur ska värdeordet *vissa* tolkas? Exempelvis ska eleven visa *vissa* kunskaper inom de olika momenten i det centrala innehållet i kursen Måltid och Bransch. Detta lämnar stort tolkningsutrymme för läraren och minskar möjlighet till likvärdighet i bedömningen. SPSM befarar att *vissa* kunskaper blir beroende av lärarens uppfattning av vilka kunskaper som är viktiga att visa upp.

Implementeringen av värdeorden måste utgå från målgruppen för anpassad gymnasieskola, det vill säga, elever med intellektuell funktionsnedsättning. I de ämne där värdeordet medverkar är det viktigt att det är klart och tydligt vad det innebär, för att skapa likvärdighet vid bedömningen av elevernas kunskaper. SPSM samverkar gärna med Skolverket kring att skapa förståelse för hur de nya värdeorden ska tolkas i kommande stödmaterial.

I detta ärende har Anders Andersson, Eva-Lisa Andersson, Helene Fägerblad och Ann-Sofie Montelius varit sakkunniga. Föredragande har varit Lena Hammar. I den slutgiltiga handläggningen har även juristen Rebecka Pomerling deltagit.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Aurora Lindberg
Tf generaldirektör